

De positie van minderheden in het onderwijs

De sleutel tot vergroting van kansen van allochtonen op de arbeidsmarkt is vooral gelegen in een adequate, gedegen opleiding en een goede beheersing van de Nederlandse taal. De positie van allochtonen in het Nederlandse onderwijs is echter nog altijd zwak. Nodig zijn: activiteiten en initiatieven die de begeleiding en ondersteuning van allochtone kinderen door hun ouders versterken, structurele diagnostisering en redemiëring met betrekking tot de beheersing van het Nederlands en vergroting van de algemene effectiviteit van scholen.

De positie van minderheden in het Nederlandse onderwijs is al vele jaren een punt van grote zorg. Alhoewel er duidelijke verschillen in onderwijssucces aan te wijzen zijn tussen verschillende groepen allochtonen, is de positie van velen van hen nog steeds aanmerkelijk minder florissant dan die van hun Nederlandse leeftijdgenoten. De 'Rapportage minderheden 1996' (Tesser e.a. 1996) die op 13 november 1996 door het Sociaal en Cultureel Planbureau is gepresenteerd, bevat de jongste gegevens over de positie van allochtonen op de gebieden onderwijs, arbeid en huisvesting. Deze rapportage zal als uitgangspunt dienen voor het

onderhavige artikel. Uit de hieronder te bespreken bevindingen van Tesser e.a. (1996) zal blijken dat de positie van met name Turkse en Marokkaanse leerlingen in het Nederlandse onderwijs nog altijd zwak is. De situatie van Turkse leerlingen en mogelijke verklarende factoren voor hun relatief geringe schoolsucces zullen in dit artikel worden geïllustreerd aan de hand van resultaten uit het promotieonderzoek van de auteur van dit artikel dat in september 1996 is afgerond met de verdediging van het proefschrift 'Turkse kinderen en hun schoolsucces. Een dieptestudie naar de rol van sociaal-culturele oriëntatie, taalvaardigheid en onderwijskenmerken' (Klatter-Folmer 1996). In deze

Dr. H.A.K. Klatter-Folmer

M I N D E R H E D E N O N D E R W I J S

studie is een kleine groep van negenen-twintig Turkse leerlingen uit Eindhoven enkele jaren van dichtbij gevolgd in hun school- en thuissituatie en is gezocht naar verklaringsgronden voor hun achterblijvende onderwijssucces. In het eerste gedeelte van dit artikel zullen de belangrijkste bevindingen uit de 'Rapportage minderheden 1996' worden besproken. De aandacht gaat daarbij speciaal uit naar het thema onderwijs, maar gezien de relatie tussen opleiding en arbeidspositie zal ook het onderdeel arbeid besproken worden. In het tweede gedeelte komen opzet en resultaten van het genoemde promotie-onderzoek naar schoolsucces van Turkse leerlingen aan de orde. Het artikel zal besloten worden met aanbevelingen gericht op vergroting van de kansen op schoolsucces van allochtone leerlingen. Mogelijk kunnen deze aandachtspunten bijdragen aan discussies binnen het CDA over (onderwijs)beleid ten aanzien van minderheden.

Arbeid en onderwijs

In de genoemde 'Rapportage minderheden 1996' (Tesser e.a. 1996) wordt de situatie van minderheden in ons land uitgebreid beschreven en wordt het overheidsbeleid met betrekking tot minderheden geanalyseerd. In het volgende worden enkele uitkomsten van deze rapportage besproken; de bron van deze informatie is steeds bovengenoemde rapportage.¹

Voordat in de rapportage wordt ingegaan op de specifieke thema's arbeid en onderwijs, wordt stilgestaan bij de getalsmatige ontwikkeling van minderheden. Het allochtone deel van de bevolking blijkt nog altijd snel toe te nemen en het aantal leden daarvan groeit bovendien veel sneller dan dat van de autochtone bevolking. In tabel 1 wordt

een vergelijkend overzicht gegeven van de omvang van de vier grootste minderheidsgroepen en de autochtoon-Nederlandse bevolking in 1990 en 1995. In tabel 1 op pagina 8 is te zien dat het totale aantal personen uit de vier grootste minderheidsgroepen is gestegen van zo'n 700.000 in 1990 tot ruim 850.000 in 1995. De Turkse gemeenschap heeft door haar relatief sterke groei de Surinaamse groep bijna ingehaald als grootste minderheidsgroepering. Overigens wordt de laatste jaren door steeds meer allochtonen de Nederlandse nationaliteit aangevraagd, met name ook door Turken en Marokkanen, wat weer leidt tot een afname van deze groepen wanneer gerekend wordt naar nationaliteit. De immigratie van Surinamers, Turken en Marokkanen bestaat op dit moment hoofdzakelijk uit gezinsvorming.

Sinds 1994 is de immigratie in Nederland in haar totaliteit aan het teruglopen. Deze afname wordt wellicht mede veroorzaakt door wijzigingen in het toelatingsbeleid (wijziging Vreemdelingenwet in 1994) en in de procedures voor opvang van asielzoekers en afhandeling van asielverzoeken (Tesser e.a. 1996).

Arbeid

Sinds het einde van de jaren tachtig is het aantal werkenden uit de vier grootste minderheidsgroepen met 70.000 toegenomen, wat aangeeft dat er weer enige beweging te bespeuren is in de positie van allochtonen op de arbeidsmarkt in vergelijking met de jaren daarvoor waarin voornamelijk stagnatie optrad. De afname van werkloosheid en de toename van arbeidsmarktparticipatie betreffen echter vooral Surinamers en Antillianen/Arubanen. De positie van Turken en Marokkanen is nog steeds zeer zwak. Een positieve uitzondering vormen jonge Turkse en Marokkaanse

	1990	1995	verschil	index
Surinamers a)	237	278	41	117
Turken a)	206	264	58	128
Marokkanen a)	168	219	51	130
Antillianen/Arubanen a)	81	93	12	115
Totaal	692	854	162	123
Autochtonen b)	14.251	14.667	416	103

a) naar herkomstgroepering

b) naar nationaliteit

Tabel 1: De vier grootste minderheidsgroepen en de autochtone bevolking, 1990 en 1995 (aantallen x 1.000; index 1990=100) (bron: CBS-registertellingen '90/'95; bevolkingsstatistieken; Tesser e.a. 1996)

vrouwen, van wie de arbeidspositie duidelijk aan het verbeteren is. Marokkaanse mannen en dan vooral de jongeren onder hen scoren op alle arbeidspositie-indicatoren het meest ongunstig. Alhoewel Turken en Marokkanen voornamelijk werkzaam zijn in de industriële sector en daarin op de laagste functieniveaus, treffen we hen de laatste jaren ook meer aan in hoger gewaardeerde niveaus (Tesser e.a. 1996). Verschillen in arbeidspositie tussen allochtonen en autochtonen worden volgens Tesser e.a. (1996) voor een aanzienlijk deel veroorzaakt door verschillen in opleidingsniveau en beheersing van de Nederlandse taal. Helaas speelt soms ook 'selectieve selectie' van personeel een rol. De bovengenoemde lichte verbetering in de arbeidspositie van allochtonen betreft voornamelijk de kansrijken onder hen die een behoorlijke opleiding hebben en goed Nederlands spreken. In de Rapportage minderheden 1996 wordt geconcludeerd dat de effecten van bijvoorbeeld de beleidsplannen 'Etnische minderheden bij de overheid' (EMO), de evenredigheidstaakstelling van de Arbeidsvoorziening, het akkoord in de Stichting van de Arbeid en de Wet

Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen (WBEAA) om verschillende redenen niet erg positief zijn. De groep die hier het zwaarst door getroffen wordt, zijn de kansarme allochtonen.

Tesser e.a. (1996) stellen een grotere rol voor de Arbeidsvoorziening voor in het kader van verbetering van het arbeidsaanbod van minderheden. Door bijvoorbeeld bemiddelingstaken te laten uitvoeren door commerciële bemiddelaars, zouden Regionale Besturen Arbeidsvoorziening (RBAs) meer ruimte krijgen om de kwalificatie van werkzoekenden te verbeteren. Ook wijzen de onderzoekers op de mogelijkheden van verbetering van de arbeidspositie van kansarme allochtonen die besloten zouden kunnen liggen in de voorstellen van Van der Zwan & Entzinger (1994) voor de invoering van een concessiestelsel waarbij bedrijven onder bepaalde voorwaarden ontheffingen kunnen krijgen van geldende regelingen met betrekking tot lonen, vestigingscisen en arbeidsomstandigheden (Tesser e.a. 1996).

Een factor die in de werkgelegenheid van etnische minderheidsgroepen een grotere rol lijkt te gaan spelen, is het

zelfstandig ondernemerschap. Van 1986 tot 1995 is het aantal allochtone ondernemers gestegen van 10.000 tot 22.000. Deze aantallen zijn gebaseerd op het criterium geboorteland, waardoor tweede en volgende generaties nog niet in de tellingen zijn meegenomen. Een onderzoek van het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (1995) laat zien dat na 6,5 jaar 55% van deze bedrijven nog bestaat. In het algemeen is de horecabranche bij allochtone ondernemers sterk favoriet. Ook de groothandel blijkt een aantrekkelijke optie. De detailhandel en zakelijke dienstverleningsondernemingen zijn minder in trek. De branchekeuze verschilt echter per etnische groepering. Naast de traditionele Chinese, Griekse, Italiaanse en ook Vietnamese restaurants, komen we ook wat meer Turken en Marokkanen in deze sector tegen. Marokkanen zijn verder te vinden in de detailhandel, Antilliaanse en Arubaanse ondernemers veelal in de zakelijke dienstverlening en Turken in de confectie-industrie. Wellicht mede door de evenwichtiger spreiding van de Italiaanse en Chinese bevolking in ons land en hun relatief geringe omvang, richten deze groepen ondernemers zich minder exclusief op klanten uit de eigen etnische groep dan ondernemers uit andere allochtone groepen. Terwijl een aantal jaren geleden motieven van allochtonen voor het zelfstandig ondernemerschap vaak meer negatief van aard waren (bijvoorbeeld de ongunstige arbeidsmarktpositie van allochtonen en discriminatie in loondienst), wordt momenteel veelal vanuit een positievere houding voor deze sector gekozen (Tesser c.a. 1996).

Onderwijs

In de 'Rapportage minderheden 1996'

wordt geconstateerd dat het opleidingsniveau van minderheden stijgt, maar in een heel langzaam tempo. De achterstand ten opzichte van de autochtone bevolking is nog steeds groot, ook omdat het opleidingsniveau van Nederlanders blijft stijgen. Marokkaanse mannen en vrouwen en Turkse vrouwen zijn degenen met de laagste opleidingen, Turkse mannen doen het iets beter. Surinamers en Antillianen/-Arubanen bevinden zich qua opleiding tussen deze groepen en de Nederlandse groep in. Jongere allochtonen zijn beter opgeleid dan hun ouders en in de loop van de tijd zullen zij het opleidingsniveau van minderheden in het algemeen dus doen stijgen.

Wanneer we wat gedetailleerder kijken naar het onderwijssucces van allochtone leerlingen, treffen we in de genoemde rapportage de volgende resultaten aan. De participatie van allochtone leerlingen aan het onderwijs is vrijwel op peil en qua leeftijd zijn er nauwelijks meer achterstanden (dat wil zeggen: er zitten geen relatief oude allochtone leerlingen meer tussen veel jongere klasgenoten). Eveneens positief is dat allochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs meer zijn gaan deelnemen aan Algemeen Vormende Onderwijs (AVO)-vormen en minder aan Voortgezet Basisonderwijs (VBO). In de hogere vormen van AVO vinden we echter nog relatief weinig Turkse en Marokkaanse leerlingen.

Tegenover de positieve ontwikkelingen met betrekking tot deelname, staan negatieve bevindingen met name ten aanzien van behaalde resultaten in termen van schoolvorderingen en bereikt onderwijs(eind)niveau. Leerlingen uit minderheidsgroepen komen vaak al met een achterstand in vooral taalvaardigheid Nederlands de basisschool bin-

nen en deze achterstand blijkt na acht jaren basisonderwijs niet te zijn verdwenen. Dit is des te ernstiger daar Nederlands niet alleen een kernvak is, maar ook instructie- en voertaal in andere vakken. Ook in het voortgezet onderwijs blijven de resultaten van veel allochtone leerlingen achter, vooral wat betreft Nederlands en wiskunde. Zorgwekkend is de recente constatering dat Surinaamse leerlingen in de loop van het voortgezet onderwijs afzakken naar het (lagere) niveau van Turkse en Marokkaanse scholieren (Tesser e.a. 1996). Helaas komt ook voortijdig ongediplomeerd schoolverlaten in verhouding nog veelvuldig voor bij allochtone leerlingen; zeker de schrikbarend hoge percentages voor Marokkaanse leerlingen springen in dit verband in het oog. Ook in het Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO), dat een sterke toename van allochtone studenten heeft gekend, halen veel van deze leerlingen de eindstreep niet (Klatter-Folmer 1996, Tesser e.a. 1996). In de rapportage worden als oorzaken van de onderwijsachterstand van leerlingen uit minderheidsgroepen vooral de lage

taalvaardigheid Nederlands, waarmee velen van hen aan het primair onderwijs beginnen, genoemd alsmede de achterstand in cognitieve ontwikkeling bij intrede in de basisschool. Dit laatste punt zou volgens Tesser e.a. (1996) te maken hebben met het feit dat de informele instructie die allochtone ouders hun kinderen geven minder goed en adequaat lijkt te zijn als voorbereiding op het

Nederlandse onderwijs dan het instructieve gedrag van Nederlandse ouders, ten gevolge van verschillen in oplei-

dingsniveau en in opvoeding tussen culturen (zie ook Ieseman 1993).

Met betrekking tot het terugdringen van onderwijsachterstanden van leerlingen uit etnische minderheidsgroepen zijn recente veranderingen in het beleid grotendeels geënt op voorstellen van de commissie-Van Kemenade (Commissie allochtone leerlingen in het onderwijs 1992). De taak van de landelijke overheid met betrekking tot het bestrijden van achterstanden wordt beperkt tot het formuleren van doelstellingen; gemeenten en scholen worden verantwoordelijk voor inhoud, onderwijsleermiddelen en organisatie. Ook de organisatie van het Onderwijs in Allochtone Levende Talen (OALT) – het voormalige Onderwijs in Eigen Taal (OET) – komt in handen van de gemeenten. Bovendien is bepaald dat dit onderwijs buiten het reguliere *curriculum* moet worden gegeven. Verder is er het voornemen om allochtonen niet meer automatisch als doelgroep van voor-rangs- of achterstandsbeleid aan te wijzen (Tesser e.a. 1996).

Tesser e.a. (1996) onderschrijven de keuze voor OALT buiten de reguliere schooltijd, maar zetten vraagtekens bij het laten vallen van de groep allochtone leerlingen als expliciete doelgroep voor achterstandsbeleid. Ten aanzien van de genoemde decentralisatie vragen zij zich tevens af of de overheid niet het voortouw zou moeten nemen in de ontwikkeling van voor- en buitenschoolse stimuleringsprogramma's voor kinderen uit minderheidsgroepen om zo een degelijk en centraal ontwikkeld aanbod te creëren. Ten slotte zijn zij er niet zeker van dat gemeentelijk onderwijsachterstandsbeleid effectiever zou zijn dan landelijk beleid. Het risico bestaat immers dat de gemeentelijke plannen een optelsom zullen worden van

**De sociaal-culturele
kenmerken van
leerlingen en hun
ouders hangen zeer
sterk samen met de
schoolvorderingen
van de leerlingen.**

het bestaande beleid op de verschillende scholen.

Turkse kinderen en hun schoolsucces

Na de bovenstaande bespreking van de stand van zaken ten aanzien van de positie van minderheden in onderwijs en arbeid volgens de 'Rapportage minderheden 1996' (Tesser e.a. 1996), wordt in het volgende een beeld geschetst van een groep van negenentwintig Turkse leerlingen uit Eindhoven en hun schoolsucces.

Een van de uitgangspunten van het promotieonderzoek dat door de auteur van dit artikel is uitgevoerd ('Turkse kinderen en hun schoolsucces. Een dieptestudie naar de rol van sociaal-culturele oriëntatie, taalvaardigheid en onderwijskenmerken', Klatter-Folmer 1996) was dat er in Nederland inmiddels een omvangrijk bestand aan gegevens bestaat over de schoolloopbanen van leerlingen uit etnische minderheidsgroepen, maar dat er veel minder onderzoek is gedaan naar verklaringen voor de vaak ongunstige onderwijspositie die deze leerlingen innemen. Om die reden leek het zinvol om aansluiting te zoeken bij het onderzoek naar verklarende factoren. Binnen dit onderzoeksgebied is vervolgens gekozen voor een kleinschalige dieptestudie, vanuit de gedachte dat een dergelijk gedetailleerd onderzoek misschien nieuwe bouwstenen zou kunnen leveren voor grootschaliger onderzoek. Met de dieptestudie werd beoogd om gedurende de periode van de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs de schoolloopbaan en de thuissituatie van een relatief kleine groep Turkse leerlingen intensief te volgen, te beschrijven en te analyseren teneinde meer inzicht te verkrijgen in het com-

plex van verklarende factoren voor behaalde onderwijsresultaten.

Het onderzoek is uitgevoerd bij negenentwintig Turkse leerlingen, hun ouders en de scholen die zij bezocht hebben. Het onderzoek vond plaats in Eindhoven en startte in het schooljaar 1992-1993, toen de betreffende leerlingen in groep acht van het basisonderwijs zaten. De gemiddelde leeftijd van de deelnemende zestien jongens en dertien meisjes was bij de start van het onderzoek elf jaar en acht maanden. Alle leerlingen zijn indertijd als zogenoemde 'onderinstromers' aan het Nederlandse basisonderwijs begonnen, dat wil zeggen dat ze in de onderbouw gestart zijn. De leerlingen waren verspreid over drie basisscholen. De aan het onderzoek deelnemende ouders zijn allen geboren in Turkije en zijn islamiet. Hun leeftijden varieerden van achtentwintig tot vijfenvijftig jaar. De grootste groep ouders is tussen 1970 en 1979 naar Nederland gekomen, het merendeel van hen heeft in Nederland het langst in Eindhoven gewoond en er is geen sprake geweest van substantiële (tussentijdse) remigratie. De meeste ouders hebben, voor zover zij al onderwijs genoten hebben, dit onderwijs gevolgd in Turkije. Het gaat daarbij in de meeste gevallen om basisonderwijs en eventueel een lage vorm van vervolgonderwijs. Nogal wat moeders hebben geen basisonderwijs genoten. Een deel van de ouders heeft in Nederland cursussen Nederlands gevolgd. Een klein aantal ouders heeft een baan in Nederland, voornamelijk in productiebedrijven. Ook in het schooljaar 1993-1994 participeerden de leerlingen in het onderzoek. In dat jaar zaten zij allen in de brugklas van het voortgezet onderwijs en waren ze verspreid over elf verschillende scholen. In de twee daaropvol-

gende schooljaren zijn op kleinere schaal data verzameld over de onderwijsresultaten van de leerlingen.

De drie centrale variabelenclusters waarover in het onderzoek gegevens zijn verzameld en geanalyseerd, zijn kenmerken van leerlingen en ouders, onderwijskenmerken en schoolsucces.

In het kader van leerling-(achtergrond)kenmerken is onderzoek gedaan naar de sociaal-culturele kenmerken en de taalvaardigheidskenmerken van de leerlingen, hun ouders en de gezinnen waartoe ze behoren. Met betrekking tot onderwijskenmerken is informatie geanalyseerd over de door de leerlingen bezochte scholen/klassen. Deze leerling- en onderwijskenmerken zijn vervolgens in verband gebracht met de onderwijsresultaten die de leerlingen hebben behaald. De schoolresultaten van de leerlingen ble-

ken goed vergelijkbaar met het algemene beeld van Turkse leerlingen in Nederland hieromtrent. Uiteindelijk functioneerden in het derde jaar in het voortgezet onderwijs vijf leerlingen op Indivueel Voortgezet Basisonderwijs (IVBO)-niveau, tien leerlingen op VBO-niveau en elf leerlingen op Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs (MAVO)-niveau. Eén leerling zat op het Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs (HAVO) en twee leerlingen volgden Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs (VWO).

Tot slot

De voornaamste conclusie uit het onderzoek is dat de sociaal-culturele ken-

merken van leerlingen en ouders zeer sterk samenhangen met de schoolvorderingen van de leerlingen. Sociaal-culturele kenmerken omvatten in dit onderzoek etnisch-culturele en religieuze oriëntatie, onderwijsondersteunend thuisclimaat, taalgebruik en taalbeheersing in het gezin en aspiraties van de

**Wat bestrijding
van onderwijs-
achterstand van
allochtonen betreft
kan meer verwacht
worden van een
centrale
overheidsverant-
woordelijkheid dan
van decentralisatie
naar gemeenten en
scholen.**

leerlingen met betrekking tot hun schoolcarrière. De sociaal-economische variabelen beroeps- en opleidingsniveau van de ouders vertonen géén sterke samenhang met de schoolprestaties van de kinderen. In dit onderzoek is een zo gedetailleerd mogelijke niveau-indeling ontwikkeld om tussen ouders te kunnen differentiëren, juist omdat veel allochtonen in Nederland zich in de laagste opleidings- en beroepschalen bevinden. Toch bleek het verschil in opleiding en beroep tussen de verschillende ouders te

klein om samenhang met het schoolsucces van hun kinderen op te leveren. Overigens bleek het opleidingsniveau van de moeder in verhouding meer samen te hangen met de schoolloopbaan van de kinderen dan de opleiding van de vader of het beroep van beide ouders. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat in de Turkse gezinnen uit dit onderzoek de dagelijkse opvoeding van de kinderen een taak van de moeder is, terwijl de rol van de vader zich beperkt tot het uitstippelen van de grote lijnen van de opvoeding.

Uit deze bevindingen blijkt dus dat in een etnische minderheidsgroep zoals deze kleine Turkse steekproefgroep waarin weinig verschil in opleidings- en

beroepsniveau tussen ouders bestaat, het zinvol is om te zoeken naar andere factoren die verschillen in onderwijsresultaten tussen leerlingen kunnen verklaren. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat leerlingen uit gezinnen waarin de ouders proberen om hun kinderen te ondersteunen in hun schoolloopbaan, beter presteren dan leerlingen die die steun ontberen. Ondersteuning betekent dan niet per definitie dat ouders bijvoorbeeld zelf hun kinderen moeten kunnen begeleiden bij het maken van huiswerk. De laag-opgeleide ouders uit dit onderzoek hebben andere wegen gevonden, zoals aanmelding van hun kinderen voor huiswerkbegeleiding, het creëren van een rustige studieruimte in huis, kiezen voor (t)huiswerkvrije scholen voor voortgezet onderwijs, aanschaf van woordenboeken, enz.. Verder werden deze gezinnen ook gekenmerkt door een open houding tegenover de Nederlandse samenleving en het streven naar integratie in die samenleving met behoud van de eigen culturele en religieuze waarden. Ook werd in deze gezinnen meer Nederlands gesproken.

De samenhang tussen de taalvaardigheid Turks en Nederlands van de leerlingen en het schoolsucces dat zij behalen is eveneens sterk, maar hier speelt mogelijk ook de sterke samenhang tussen de sociaal-culturele kenmerken en de taalvaardigheid van de leerlingen een rol. In elk geval bleek een goede beheersing van het Nederlands voor de leerlingen een essentiële voorwaarde voor succes in zowel basisonderwijs als voortgezet onderwijs.

Kenmerken van de scholen waarop de leerlingen zaten, zowel in de zin van algemene effectiviteit als speciale faci-

teiten voor allochtone leerlingen, bleken in het onderzoek minder samenhang te vertonen met de onderwijsresultaten van de leerlingen dan de andere genoemde variabelen. Het is mogelijk dat het aantal scholen te klein is geweest om substantiële samenhang te kunnen vaststellen.

Conclusies en aanbevelingen

In het bovenstaande is een uitgebreide descriptieve analyse van de positie van minderheden in Nederland, de 'Rapportage minderheden 1996' (Tesser e.a. 1996), vergeleken met een bespreking van een longitudinale dieptestudie op dit terrein (Klatzer-Folmer 1996). De laatstgenoemde studie leent zich uiteraard vanwege het specifieke karakter minder voor generalisatie, maar kan middels de geformuleerde hypothesen - die in grootschaliger onderzoek getoetst kunnen worden - bijdragen aan een beter inzicht in verklarende factoren.

De sleutel tot vergroting van kansen van alloctonen op de arbeidsmarkt is vooral gelegen in een adequate, gedegen opleiding en een goede beheersing van de Nederlandse taal. Een succesvol onderwijstraject is, naast individuele factoren zoals aanleg, weer vooral afhankelijk van de ondersteuning en begeleiding door de ouders en een goede beheersing van het Nederlands. Alhoewel er in de onderzoeksweld verschil van mening bestaat over de rol van onderwijskenmerken in het schoolsucces van (allochtone) kinderen, is het altijd zinvol om naar verhoging van effectiviteit van onderwijs te streven. Ik zou in aansluiting bij deze factoren willen besluiten met de volgende conclusies en aanbevelingen:

1. Het is van belang dat allochtone ouders hun kinderen in hun schoolloopbaan begeleiden en ondersteunen (het-

zelfde geldt natuurlijk voor autochtone ouders). Een eerste stap ten behoeve van die allochtone ouders die hier nog weinig ervaring mee hebben, is hen bewust te maken van het belang en de haalbaarheid van onderwijsondersteuning. Een tweede stap is ouders concrete handreikingen te bieden. Activiteiten en initiatieven² die in combinatie met elkaar in dit proces een rol zouden kunnen vervullen zijn onder andere:

- oudercursussen op het gebied van begeleiding van schoolgaande kinderen, bijvoorbeeld 'onderwijsondersteuning in het basisonderwijs', 'keuze voor voortgezet onderwijs', 'onderwijsondersteuning in het voortgezet onderwijs', die door scholen, wijkcentra en/of schoolbegeleidingsdiensten aangeboden zouden kunnen worden;
- voor- en buitenschoolse stimuleringsprogramma's voor kinderen en ouders (zie ondermeer het aanbod van de Averroës Stichting);
- cursussen Nederlands voor ouders:
 - * goed cursusaanbod in termen van kwaliteit en toegankelijkheid
 - * consequent stimuleringsbeleid voor nieuwkomers, bijvoorbeeld in de vorm van inburgeringscontracten en -programma's
 - * beleidsvorming met betrekking tot onderwijs Nederlands voor allochtone ouders van schoolgaande kinderen die in het verleden niet aan taalcursussen hebben kunnen deelnemen;
- vergroting voorzieningenaanbod voor additionele (huiswerk)begeleiding in schoolverband of op wijkniveau en voorlichting hierover aan de ouders.

2. Een goede beheersing van de Nederlandse taal is voor allochtonen een es-

sentiële voorwaarde voor schoolsucces en succes op de arbeidsmarkt en in andere maatschappelijke instellingen. In dit verband is de startpositie in het basisonderwijs van veel leerlingen uit etnische minderheidsgroepen bijzonder ongunstig te noemen. Veel allochtone kinderen hebben tot hun intrede in de basisschool weinig of geen ervaring met het Nederlands. Met het oog op het scheppen van gelijke kansen is het noodzakelijk om aan het begin van het basisonderwijs een voorziening te treffen voor intensief onderwijs Nederlands voor allochtone onderbouwleerlingen, bijvoorbeeld in de vorm van speciale, frequent ingeroosterde 'taalcursussen', ontwikkeld vanuit de didactiek en pedagogiek voor deze leeftijdsgroep.

In het vervolg van het basisonderwijs, maar ook in het voortgezet onderwijs, zouden diagnostisering en remediëring met betrekking tot de beheersing van het Nederlands structureel moeten plaatsvinden. Speciale aandacht is daarbij vereist voor bekende probleemgebieden, zoals woordenschat, begrijpend lezen en school- en vaktaal (zie Appel 1996 en Commissie-Kohnstamm (Commissie Indicatiestelling onderwijsachterstanden 1996) voor concrete suggesties).

De verwerving van het Nederlands door allochtone kinderen wordt bevorderd wanneer zij ook buiten school in de gelegenheid worden gesteld om veel Nederlands te gebruiken. In steeds meer allochtone gezinnen spreken kinderen onder elkaar naast hun moedertaal ook Nederlands. Maar communicatie met de ouders in het Nederlands komt in verhouding nog weinig voor. De onder punt 1 genoemde cursussen Nederlands voor allochtone ouders zouden in dit opzicht een positieve invloed kunnen hebben.

3. Uit veel onderzoek is gebleken dat effectief werkende scholen betere leerresultaten behalen bij allochtone leerlingen dan minder effectieve scholen en dat de algemene effectiviteit van scholen dus meer gewicht in de schaal legt dan specifiek beleid ten aanzien van allochtone leerlingen alleen (vergelijk Teunissen 1990).

Vergroting van de algemene effectiviteit van scholen is geen onderwerp om hier in enkele woorden te bespreken. Wel kan erop gewezen worden dat voor beleid met betrekking tot vermindering van onderwijsachterstanden van allochtone leerlingen en ontwikkeling van onderwijsleermiddelen voor deze leerlingen meer verwacht kan worden van een centrale overheidsverantwoordelijkheid dan van decentralisatie naar gemeenten en scholen.

Dr. H.A.K. Klatter is wetenschappelijk onderzoeker aan de Katholieke Universiteit Brabant. Zij is in 1996 gepromoveerd op de dissertatie 'Turkse kinderen en hun schoolsucces. Een dieptestudie naar de rol van sociaal-culturele oriëntatie, taalvaardigheid en onderwijskenmerken'.

Noten

1. In verband met de leesbaarheid van de tekst en het feit dat het steeds om dezelfde bron gaat, namelijk Tesser e.a. (1996), is in de betreffende passages afgezien van systematische vermelding van deze bron.
2. Voor alle te bespreken voorbeelden van activiteiten en initiatieven geldt uiteraard dat verdere discussie nodig is over verantwoordelijkheden, over noodzaak tot ontwikkeling van nieuw materiaal en/of aanpassing van bestaande materialen, over financiering/facilitering enzovoorts.

Literatuur

Appel, R. (1996), 'Zonder taal ben je nergens'. *Nederlands als tweede taal op de basisschool*. Rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar 'Verwerving en didactiek van het Nederlands als tweede taal'

vanwege de Gemeente Amsterdam. Amsterdam: IFOTT.

Commissie allochtone leerlingen in het onderwijs (1992), *Ceders in de tuin. Naar een nieuwe opzet van het onderwijsbeleid voor allochtone leerlingen*. Den Haag: Sdu/ DOP.

Commissie indicatiestelling onderwijsachterstanden (1996), *Zo onvoorspelbaar als het leven zelf*. Leiden.

Economisch Instituut voor het Midden- en kleinbedrijf (1995), *Kleinschalig ondernemen 1995*. Zoetermeer: EIM.

Klatter-Folmer, J. (1996), *Turkse kinderen en hun schoolsucces. Een dieptestudie naar de rol van sociaal-culturele oriëntatie, taalvaardigheid en onderwijskenmerken*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant (dissertatie).

Loeseman, P. (1993), 'Intensivering van OPSTAP, noodzakelijk maar niet voldoende'. In: P. Vedder & B. Bekkers (red.), *OPSTAP. Onderzoek & praktijk*, Amsterdam: Averroës Stichting, 29-42.

Tesser, P.T.M., EA. van Dugteren & A. Merens (1996), *Rapportage minderbeden 1996*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Teunissen, F. (1990), 'Onderwijs'. In: H.B. Entzinger & P.J.J. Stijnen (red.), *Etnische minderbeden in Nederland*, Meppel: Boom, 141-167.

Zwan, A. van der & H.B. Entzinger (1994), *Beleidsopvolging minderbedendebat*, advies in opdracht van de minister van Binnenlandse Zaken. Den Haag.